

ERLIJIO-HIZTEGIA

Argitaratu berria du UZEI-k aspalditik biziki itxaron izan dugun hiztegi hau. Paulo Agirrebaltzategi-ren zuzendaritzapean erlijio gaitan gaituak diren hainbaten artean prestatuta.

Bi tomotan kaleratu da hiztegi hau. Gaien eta kontzeptuen definizioak biltzen dituen 523. orrialdetako atal bat. Oso aproposa erlijio alorreko zenbait gauzaren esannahia sakonetik eza-gutzeko. Bigarren atalean, bestelako hiztegietan bezala erlijio alorreko lexiko berezia eskaintzen zaigu. Lehen tomoa euskara hutsean eskaintzen zaigu eta bigarrena hiru zati dituela: Euskara/erdarak - espainera/euskara - frantsesa/euskara.

Nahiz eta kristautasunaren eta bereziki katolizismoaren inguruan borobildutakoa izan, hiztegi honek erlijioarekin erlazio-naturiko zientzia, fenomenologia, sineste, errito eta erakundeei buruzko argi zabala eta oparoa eskaintzen digu. Alde horretik eskuliburu ezin hobea dugu zenbait hitz eta gertakariaren esannahiaz jabetzeko.

Nahiz eta teologia hiztegia ez izan, erlijioan konparazio-metodoari lotuta dagoelako, argitasun ugari ematen digu eta ézinbesteko tresna suetatzen da alor honetako gaiak euskaraz erabili nahi ditunarentzat.

Lehen tomoak (azalpenak eta lantxoak bilduz euskara hu-

tsean datorrenak) 3.200 bat sarrera ditu, horien artean 12 gai zabal-eta 125 artikulutan, kriatautasuneko kontzeptu funtsezkoenak aski zabal azaltzen direla.

Bigarren tomoak (erlijio alorrean erabiltzen dan lexikoa biltzen duenak) 7.095 kontzeptu berezita eskaintzen ditu, sarritan ulergarriago egiteko sinonimoak jarritz. 9.522 sarrera ditu Euskara/erdara partean; 8.150 sarrera Espainera/euskara partean eta 7.754 sarrera frantsesa/euskara partean. Zenbait mapa eta erlijiozko sinbolen irudi ere agertzen da hiztegian zehar.

Nori zuzendua izan da, baina, hiztegi eder hau?

Orokorki, erlijio alorreko gaiekin harremanetan bizi diren guztiei. Hori dela eta lagungarri ez ezik premiazko gertatuko zaie beren fedearen edo erlijiozko biziaren argibideak hartu eman nahi dituzten erlijiodun, kristau, apaiz, katekista eta misiolariari. Batez ere baliagarri gertatuko zaie, kontsultazko liburu gisa, teologiako euskal ikasle nahiz irakasleei.

Sarreran bertan esaten denez, ezinbesteko gertatzen da hiztegi hau erlijioa ikasten den ikastetxeetan zein kontsultategi zabalak eduki nahi duten liburutegietan, batez ere publikoetan. «Azkenik -edo aurrenik- eskoletako erlijio ikasleentzat, unibertsitatean edo bestelako goi-eskoletan erlijioa euskaraz ikasten edo irakasten dutenentzat dago landuta zuzenean hiztegi hau. Erlijio-gaietaz egunkari-aldizkaritan euskaraz idazten edo hitzaldiak ematen dituztenentzat beharrezkoa gerta daiteke, bestalde».

Erljio gaiak hain bere-bereko dituen KARMEL aldizkari honek txalo beroz hartzen dau euskaldunoi eskaintzen zaigun hiztegi hau. Beharrezkoa genuen, aspaldi, honelako zerbait zenbait kontzeptu sakon euskaraz aditzera emateko.

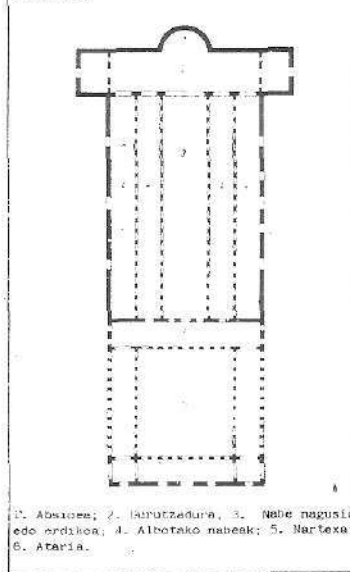
Altxor ederra dugu, beraz, atera berri dugun hiztegi hau. Eta ez bakarrik, kristauok edo fededunok, baizik eta gizartearen historian zehar erlijioak izan duen eta daukan bilakera aztertu, sakondu nahiz aditzera eman nahi duen edonork.

Bataiategia

Frantziakoren; basilika Elizak, berriak, beste asko dira munduan Elizak, berriak, baina, Bataiategia Euskal Herrian hurrengo titulua duen: Arantzazukoak, Begotakoak, Dominoliakoak, Marikak, Frantziakoak, Sabierakoak, etab.

Ik. Erlijiozko Arkitektura; Temploak

Basilika paleokristauaren, mendebaldekoaren, oinplanoa.

Bataiatopia

Bataiatopia izan daiteke eraikin aparteko nahiz elizako parte bat. Garai batean, III. mendetik hasita gutxienez, aparteko etxeak eraiki ohi zituzten, elizaren edo abadiaren mendebaldean, oinplano poligonozkoak. Oraindik ere asko daitezke herrialdeak.

Baina gaur, eta aspaldetik, eliza barruko "punta nagusia" da bataiatopia, gaur, berritan aparteko "katedral" egon ohi da.

Eliza katolikoa den azken kontzilioak erlijiozkoaren ondoren, elizako leku nagusietan jantziak ezin diren, izate berriak izan dira eta gaur.

Bataioa

Kristau-sarbidetan edo kristaigintzan erlijiozkoak da "sakramentuak" behar, baina bataioa da "sakramentu" onena. Hori, harkotz Berriaren aldarrikatu onena lehen erri sakramentuzko bataioa izan zen (Ap Eg 2,37-41). Bataioak sarbidetzen du "sakramentua" kristau-sarbidetan beste sakramentuetara ("sendotzara eta eukaristia"); Elizaren sakramentuzko ekintzearen arabera, ik. Alderako sakramentua.

Sakramentuen sinbolikoki nagusia eta esanguratsua burua da, begie erlijiozkoak sarbidetzeri oinarri ere agertu ohi dena (Nircea Eliade). Euskal Herrian ere erabili izan dute gisa berrikuntzaren "erri" eta "sinbolo gisa zehaztuta gertatzen": hala nola, urteberrietan, honela abestu ohi da, esate baterako Arantzazun: "Ur goiena, ur berria / Urteberri egun ona / Oraindik onasuna / Bataioekin onasuna / Jaungoikoak dizuela egun ona" (J.M. Sarriena, "Euskal Herriko antzina-antzinako mitologiako kristaigintza" liburua, 1997). Bataioak "sakramentua" izan daiteke, ur berriaren eta biziaren "sakramentua" izan daiteke, sakramentua da "sakramentua" izan daiteke, sakramentua da "sakramentua" izan daiteke, sakramentua da "sakramentua" izan daiteke.

Jesusek ez zituen bere "sakramentua" erri sinbolikoki onenak izan; Alderantziz, berriak agertu zuen bere burua (Jn 7,37-38) eta erabili ere erabili zituen bere "sakramentua" (Jn 9,6-7). Joanen bataioak hasi zen Jesusen ageriko bizitza (Mt 3,21-22; Mt 3,13). Jesusen berak ere bataioa erabili zuen, Joanen antzera (Jn 3,22). Geroago, ondea, bataio berri bat eratu zuen (Mk 1,8), bere heriotza-piztuaren berak "sakramentua" izan daiteke (Mk 6,3-4).

Jesusen aginduz bete beharreko lehen sakramentuztat hartu zuen erri hori hasierako kristau-elkarteak (Mt 28,19); Jesusen heriotza-piztuaren berak "sakramentua" izan daiteke (Lm 6,1-11; Kol 2,11-13), fedearen eta justifikazioaren "sakramentua" (Ap Eg 2,28; 1 Kor 6,11). Ajaliko-umetarako bizi berriaren "sakramentua" (Lm 13,14; Tit 3,5-6), elizaren "sakramentua" (Ap Eg 2,4; 1 Kor 10,11) izan daiteke eta fedearen "sakramentua" (1 Kor 10,1-6; 1 Kor 10,16-17) izan daiteke.

Hala ere, batiloak, duen zeritzu aberats hori eta gutxi, galdtu egin du gaur edukin hura kristau antzren ezagueran, eta orrno eta festa sozial soil bitartu da batizutan. Batilo-erriñoaren natsaltze hori ekarri du gizartearen sekularren-prozesuak, beste eragileen artean, norren barmuan ezutatzen bait da erlijiozkoaren sentimendua. Horregatik behar-beharrezkoa da gaur batiloaren zeritzu teologikoa eta pastoralak eraberritzea, baina ere sakramentuak erriñoaren eta ebanjelioaren aldarrikapen-onarpenen lotera baretu adierazteko.

Ik. Urri; Sakramentuak; Garbidapen-erriñoak; Justifikazioa.

Felix Placer Ugarte

Batalo-harria

Ik. Ponteak.

Batalo-iturrria

Ik. Ponteak.

Batasuna

Ik. Elkartzasuna.

Batasuna (erak.)

Ik. Elkartera, I.

Batasuna, elizaren

Ik. Elizaren batasuna.

Batzarrea

Sin.: Batzarrea.

Testamentu Zahar-berrietan eta kristau-teologian kontzeptu garrantzizkoa da, *fededunen batasuna adierazteko. I.2.ean batzarrea (qahal) deitzen zuten Jainkoaren hitza entzundara bilduriko herria. Horik eman zioten eliza (ekkllesia) = batzarrea izena kristau-elkarte berriari.

Liturgian, beraz, *fotolizerako eta *elizkizunerako bildutako fededunen taldea izendatzen dute batzarrea.

Ik. Jainkoaren Herria; Eliza; Elkartera.

Bazkoa

Igarotzea esan nahi du. Jatorriz eta oraindik ere *judaismoaren jalegunik nagusienetakoa da. Egiptoko gatisbaldatik Jainkoak israeldarrak askatu zituenekoa gogoratzen eta ospatzen da. Bazkoko orriñoak dira: bildotsak onaritan layo egitea eta legami gabeko ogiarekin afaltzea. Zazpi egun luztatu ohi ziren bazkoko jaiak; juduak Jerusalemera hori ospatzeko joatera behartuta zeuden,

jaurretkean bildotsa hil eta gero etxean jateko.

Jai hori kristautasunera igaro da, horren liturgia onteko jaleguk nagusi gisa, eta Kristoren meritoria-piutuerekin jutsu: "Kristo da gure Bazkoa" bazko-bildotsa, dio S. Paulok.

Bazkoko kristau-sinologia oso adieratsa da. Bildotsarenaz gain: *urarena, *anglarena, *suarena, *jantzi zuria, etab. Uraren eta suaren bedonkaberak egiten da bazko-egueko liturgian.

Urain dela urte gutxi arte eudkai herri txikietan eta baserrietan eliez eta eraman den zuten su bedonkatua, arnabi-putxa ikutuarekin.

Ik. Azken afaria; Bazko-zuzia; Bazko-bildotsa; Jauzaren afaria; Piztuera.

Bazko-bildotsa

Juduak bazko-egunez jaten zutenak. Vien-piuan opaldu ondoren, etxera eramain eta gaez jaten zuten. Testamentu Berriaren arabera, Kristogan burutzen da judutarrren bazko-oparia; horregatik kristauak Kristori berri emanen diote Bazko-bildotsaren izena.

Ik. Bazkoa; Azken afaria.

Bazko-dela

Sin.: Bazko-algorria

Jarunbat santuko Jesusen piztuaren liturgiaeko ospakuntzan *bazko-zuzia bedonkatzean abesten den *goratzarrea. Exultet izenez ere ezaguna da, herria hartzen bait zen latinez goratzarrea.

Ik. Aste santua; Bazko-zuzia; Piztuera.

Bazko-hirurrena

Sin.: Hirurren santua

Ik. Hirurrena; Aste santua.

Bazko-zuzia

Liturgia latinoan bazkoko (jarunbat santutik bazko-iganderako) gabeilan edo elizkizunean ixutu ohi den Randsatzarra, bazko-aldian argimutillan aldarre-alduean egongo dena eta *elizkizun nagusietan piztuko dena. Kristo berpiztuaren simbola da. Gaur hiletakoetan ere ixutu ohi dute.

Su berria bedonkatu ohi da aurretik, herria zuzia pizteko.

Bazko(az)koa

Eliza Katolikoak fededunei jantzia dien betebeharra: urtean behin, eta bereziki bazko-aldian, jaunantzekoa. Eginbide hori bete-

Euskara	Español (Español)	Français (Français)
gurutze egin zeinatu (ikort.) erritua	santigar signar (gurutzearen zeinatu egin) persignar	signer (ikort.) certifier
gurutze egite zeinaketa (erritua)	signación (erritua)	signation
gurutzearen adorazio gurutze gurtze	adoración de la cruz	adoration de la croix
gurutzearen seinale	señal de la cruz signo de la cruz	signe de la croix
gurutze(aren) teologia	teología de la cruz	théologie de la croix
gurutzefika	crucifijo (erok.)	crucifix (erok.)
gurutzefikapen	crucifixión	crucifixion
gurutzefikatu	crucificar	crucifier
gurutzekari	crucero / cruciferario	porte croix
gurutzeko alabak	hijos de la cruz	filles de la croix
gurutzeko heriotza	muerte de cruz (biziaren amtea)	mort en croix
gurutzeko opari	sacrificio de la cruz	sacrifice de la croix
gurutzetik eraiste	deposición de la cruz descendimiento de la cruz	déposition de la croix descente de la croix
gurutziltzaketa	crucifixión	crucifixion
gurutziltzatu	crucificar	crucifier
gurutziltzatu (izend.)	crucifijo (erok.)	crucifix (erok.)
guruzpide gurutzetakoak	vía crucis	chemin de la croix
guruzpidea egin zurutzetakoak egin	hacer el vía crucis	faire le chemin de la croix
guruzpideko egonaldia(ak) zurutzetako(ak)	estacion(es) del vía crucis	station(s) du chemin de la croix
gutizia gura(r)i)	concupiscencia (adiera zabalok) (deseo sensible) deseo	concupiscences (adiera zabalok) (désir sensible) désir
gutun epistola	carta epistola	lettre épître
gutun apostoliko	carta apostólica	lettre apostolique
gutun pastoral pastoral idazki*	epistola pastoral carta pastoral	épître pastorale lettre pastorale